

Гюль А. Радикальна реструктуризація системи вищої освіти Туреччини у кінці XX століття // Проблеми освіти: збірник наукових праць. – Вип. 84. – Житомир-Київ, 2015. – С. 117-121.

А. Гюль,
аспірант,
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
(Міжнародний дитячий заклад «Меридіан», м.Київ),

**РАДИКАЛЬНА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ
ОСВІТИ ТУРЕЧЧИНИ У КІНЦІ XX СТОЛІТТЯ**

Стаття присвячена аналізу особливостей розвитку системи вищої освіти Туреччини наприкінці XX століття. Автор розглядає вплив основних державних законопроектів на реформування вищої освіти, досліджує зміни, які відбулися в університетській освіті (уніфікація, автономність та свобода, конкурентоспроможність, фінансування), аналізує процес підготовки професорсько-викладацького складу державних та приватних університетів Туреччини.

Ключові слова: вища освіта, реформи, уніфікація, автономія, органи управління вищою освітою, якість освіти, університети.

Статья посвящена анализу особенностей развития системы высшего образования Турции в конце XX века. Автор рассматривает влияние основных государственных законопроектов на реформирование высшего образования, исследует изменения, которые произошли в университетском образовании (унификация, автономность и свобода, конкурентоспособность, финансирование), анализирует процесс подготовки профессорско-преподавательского состава государственных и частных университетов Турции.

Ключевые слова: высшее образование, реформы, унификация, автономия, органы управления высшим образованием, качество образования, университеты.

The article analyzes the features of the high education system in Turkey in the late twentieth century. The author examines the impact of major government bills to reform high education, examines the changes that had occurred in university education (standardization, autonomy and freedom, competitiveness, financing), analyzes the process of the teaching staff's training in public and private universities in Turkey.

Key words: high education, reform, unification, autonomy, higher education councils, quality of education, universities.

Постановка проблеми. Процес радикальної реструктуризації системи вищої освіти Туреччини розпочався в кінці XVIII ст. з реформ Селіма III і до кінця XX століття поступово охопив майже всі сфери суспільного життя, а прагнення захиститися від загрози військової експансії європейських країн призвело до усвідомлення незворотності модернізації держави і освіти у тому числі на основі європейського досвіду. В кінці XX століття внутрішньополітична ситуація в Туреччині загострилася, оскільки посилилася боротьба політичних партій за владу, активізувався демократичний рух за здійснення соціально-економічних реформ. Історія османської вищої освіти є невід'ємною частиною розвитку турецької нації, і водночас – яскравим свідченням її культурних здобутків та інтегральною частиною загальносвітового історичного процесу. Ця обставина й обумовила стійкий інтерес дослідників до проблем розвитку та функціонування системи вищої освіти з боку відомих дослідників-османістів.

Аналізостанніхдосліджень і публікацій. У наукових дослідженнях Г. Алієва, К. Айтач (К. Aytaç), Ю.Баюра (Y. Bayur), А. Барблан (A.Barblan), Б. Данциг, Р. Гюнюлю (R. Günlü), А. Желтякова, А. Збруєвої, Х. Келлса (H.Kells), У. Кокатюрка (U.Kocatürk), М. Копрулу (M.Körülü), Ю. Петросяна, Л. Пуховської та ін. розглядаються основні зміни, які відбулися у системі вищої освіти в Туреччині під впливом соціально-політичних реформ у кінці XX століття.

Метою статті є дослідження особливостей розвитку системи вищої освіти Туреччини наприкінці XX століття.

Військовий переворот у березні 1980 року став причиною низкирадикальних змін в системі вищої освіти.Зокрема одним з документів нового військового уряду та Установчих зборів був Закон № 2547 від 6-го листопада 1981 року, який став п'ятою спробою держави удосконалити систему вищої освіти Туреччини [3]. Закон передбачав створення Рада вищої

освіти (РВО) як конституційного органу, який зобов'язано планувати, координувати та керувати діяльністю всіх закладів вищої освіти, якщо вони не відносяться до закладів, які контролюються Військовими силами чи Силами безпеки.

Попередня чотирьохкомпонентна система освіти була змінена на уніфіковану систему, що складалася виключно з університетів, кожен з яких мав факультети, аспірантуру, консерваторії та професійно-технічні училища з дворічним строком навчання. Університет ставав юридичною особою з правом заснування на підставі Парламентського акту. Ректор університету призначався на посаду Президентом Республіки та обирався з-поміж кандидатів, запропонованих Радою вищої освіти, а декани факультетів обиралися серед кандидатів, запропонованих ректором університету. Ректор – це науковий лідер та виконавчий директор університету, всі інші органи виконують лише дорадчі функції по відношенню до ректора. Сенат складається з трьох віце-реktorів (проректорів), деканів факультетів та обраних членів від кожного факультету [1].

Закон передбачав існування приватних некомерційних закладів вищої освіти, створених на основі благодійних фондів (за погодженням Ради та на основі видачі Парламентського акту) [3]. Керівництво приватними некомерційними закладами вищої освіти здійснювалося Опікунськими Радами цих установ через їх фінансову та адміністративну автономність, обмежену, правда, нормами та правилами встановленими Радою вищої освіти.

Створена міжуніверситетська рада ставала дорадчим орган Ради вищої освіти з наукових питань, з повноваженнями достатніми для встановлення вимог, норм та правил, які стосуються докторських програм та включала до свого складу ректорів і представників усіх університетів, незалежно від того, чи був заклад державним чи приватним.

Факультети отримували посади професора, ад'юнкт-професора та доцента. Для того, щоб стати членом факультету необхідно мати ступінь доктора наук та знати іноземну мову, зазвичай англійську. Подальше просування у кар'єрі залежить від наявності публікацій в журналах. До інших педагогічних посад належать лектор, викладач та молодший референт.

Прийняття студентів на освітні програми для здобуття ступеня молодшого спеціаліста та ступеня бакалавра відбувалися на конкурсній основі за результатами тестів, які були підготовлені та проведені Центр відбору студентів. Слід зазначити, що центр відбору та зарахування студентів – це дочірній орган Ради вищої освіти, яка визначала зміст тестів, середній бал випускних екзаменів в школі та кількість балів, отриманих на вступному іспиті. Більше того, кількість студентів, зарахованих на навчальні курси для здобуття різних наукових ступенів, включаючи студентів приватних університетів, теж визначалися Радою. Зарахування до магістратури та докторантури частково залежало від балів, отриманих за GRE-тест (стандартизований тест, результати якого є однією з вимог для вступу в магістратуру в США, інших англійськомовних країнах та для курсів, навчання на яких ведеться англійською мовою), але університети мали право на власний розсуд вирішувати – враховувати ці бали при зарахуванні студента чи ні.

Студенти сплачували благодійний внесок, який визначався для кожної навчальної програми окремо. Хоча у державних університетах розмір благодійного внеску залежав від рекомендаційних порад Ради Міністрів та Ради вищої освіти. В державних університетах ці внески перебували на окремому рахунку закладу, а у приватних вищих навчальних закладах розмір плати за навчання визначався радою університету. Відтак, кожен вищий навчальний заклад отримував свій фонд, на який надходили прибутки від освітніх послуг університету [5].

А третім джерелом прибутку державних університетів був державний бюджет, який створювався щорічно на основі Парламентського Акту.

Таким чином, система вищої освіти Туреччини була підзвітною Президенту Республіки, оскільки він призначав на посади членів Ради вищої освіти та ректорів державних університетів, а також підзвітною Парламенту, який виносив рішення щодо розміру річного бюджету державних університетів. Приватні університети, в свою чергу, ставали підзвітними здебільшого громадськості та їх засновникам. В такий спосіб система вищої освіти стала захищеною від неправомірного впливу влади.

Слід зазначити, що новий закон поклав кінець інституційному та функціональному хаосу в системі вищої освіти Туреччини. Відразу після набуття ним чинності, всі державні академії,

коледжі для вчителів, професійно-технічні училища та консерваторії об'єдналися з дев'ятнадцятьма вже існуючими та щойно створеними університетами.

В результаті цих змін, станом на 1981 рік, до складу системи вищої освіти Туреччини входили 28 університетів, вищі школи Військових сил та Сил безпеки (які не підпорядковувалися Радівіщій освіти).

Разом з прийняттям нового закону було ліквідовано управління заочної освіти. Натомість факультет вільного навчання (openlearning) Анатолійського університету був зобов'язаний підготувати та впровадити в освітній процес програму дистанційного навчання. Згодом кількість студентів дистанційного навчання почала стрімко зростати (від 40 617 студентів у 1983 році до 347 145 студентів у 1993 році).

Але одним з найбільш провокаційних положень нового закону була процедура отримання наукового звання професора. Для того, щоб стати професором необхідно було мати у своєму активі наукові роботи, опубліковані у всесвітньовідомих журналах. Ці роботи повинні були цитуватися іншими вченими, які працювали в даній науковій сфері. В початковій редакції закону, ад'юнкт-професор мав право подавати заявку на заміщення посади професора лише в іншому університеті. Всі призначення на цьому рівні затверджувалися Радою вищої освіти.

Проте у 1988 році ці вимоги були пом'якшені та до закону були внесені поправки, і вже ад'юнкт-професори мали змогу подавати заявки на отримання звання професора або ж заміщення вакантної посади професора в університетах, де вони працюють. Це стало причиною цілого потоку підвищень в наукових колах по всій країні. Згодом міжуніверситетська рада отримала повноваження для створення національної комісії, яка контролювала призначення на посади в університетах. Відтепер прерогативою призначення на посади професорів володіли лише університети.

На кінець першого десятиліття періоду реструктуризації системи освіти стали очевидними деякі недоліки нового закону про освіту. Зупинимося на деяких з них. Проблеми у системі фінансування університетів спровокували нерівномірність фінансування держаних та приватних університетів, державні університети отримували бюджету з детально прописаними статтями витрат, що часто не відповідало вимогам ринкової системи, не забезпечувало створення вільної конкуренції серед державних, приватних та закордонних закладів освіти. А спокусливий соціальний пакет, запропонований приватними університетами, спровокував масовий перехід професорсько-викладацького складу з державних університетів до приватних.

Ради вищої освіти складалася з науковців та держслужбовці і не передбачала залучення громадян та представників ринку праці до організації та здійснення впливів на систему вищої освіти.

Слід сказати, що правоцентристська більшість у державі переймалася поширенням вищої освіти країною. Як і обіцяли члени цієї партії в своїй передвиборчій програмі, Парламент прийняв рішення про заснування ще двадцяти одного державного університету та двох інститутів високих технологій. Таким чином, станом на літо 1992 року, кількість університетів в Туреччині досягла п'ятидесяти трьох. Поширення вищої освіти в Туреччині продовжувалося до середини дев'яностих років.

Туреччина має майже двохсотлітній досвід у підготовці майбутніх вчителів дошкільних початкових та середніх закладів освіти. Процес отримання освіти майбутніми учителями пройшов свій шлях від закладів середньої освіти до університетів [2]. Після 1981 року підготовкою вчителів почали займатися виключно університети, проте у декількох ключових сферах кількість місць на факультетах не задовольняла попит. Оскільки майже всі факультети відкривала набір своїх студентів на вечірні педагогічні курси для отримання сертифікату вчителя на випадок, якщо вони в майбутньому не зможуть працевлаштуватися за професією, тому у 1998 році педагогічні факультети були радикально реформовані. Єдиними функціями педагогічних факультетів стали – підготовка викладачів та дослідницька діяльність в педагогіці. Чіткі межі були проведені між педагогічними факультетами та факультетами наук для того, щоб факультети відтепер зосереджувалися на змісті наук, а педагогічні факультети на дидактиці.

В кінці 90-х років XX століття було зроблено спробу встановити систему оподаткування та оцінки університетів. Рада вищої освіти розробиланорми та положення, згідно яких відбувалася оцінка якості університетської освіти. Варто згадати, що пілотний проект базувався

на моделі зовнішньої оцінки якості дослідницької та викладацької діяльності, розробленої в Великобританії. І перший контроль якості освіти був проведений на тринадцяти кафедрах різних університетів. Але таке нововведення в системі вищої освіти Туреччини хвилю незадоволень серед професорсько-викладацького складу, які вважали його посяганням на автономність та свободу університетів. В результаті спроба введення системи контролю якості освіти в Туреччині закінчилася невдачею, але сама ідея отримала своє продовження. Два державні університети – Середньосхідний технічний університет в Анкарі (Orta Doğu Teknik Üniversitesi – ODTÜ) та Босфорський університет в Стамбулі (Boğaziçi Üniversitesi) – започаткували ефективне впровадження закордонного досвіду проведення процедури оцінювання якості освіти. З того часу багато університетів були перевірені зовнішніми організаціями, зокрема програмою перевірки вищих навчальних закладів (зараз Асоціація Європейських університетів) та Американською Акредитаційною Радою з інженерних наук та техніки.

Висновки. Сьогодні до системи вищої освіти Туреччини належать сто п'ятнадцять університетів, з них – вісімдесят п'ять державних та тридцять приватних. Разом з трьома незалежними вищими професійно-технічними училищами за положеннями Закону № 2547 прийнятого в 1981 році, вони знаходяться під контролем Ради Вищої Освіти. Крім університетів до турецької системи вищої освіти входить певна кількість закладів неуніверситетської вищої освіти, які знаходяться під керівництвом військових сил та сил безпеки країни, а також сорок лікарень, які надають послуги з медичної освіти, але не є підконтрольними університетам. Таким чином, в кінці XX століття особливу увагу приділяли подальшій реструктуризації системи вищої освіти в Туреччині з метою задоволення потреб ринкової економіки країни та підвищення конкурентоспроможності турецької системи вищої освіти на світовій арені.

Література:

1. Clark, B. R.. Sustaining Change in Universities. Open University Press. Mc Graw Hill Education, England, 2004
2. Еремеев Д. Е., Этногенез турок, М., 1971
3. Karpat K., Social change and politics in Turkey, N. Y., 1973
4. Петросян Ю.А. К оценке опыта борьбы за реформы в Османской империи // Народы Азии и Африки. – 1989. – № 6. – С. 48
5. Thornhill, D. Creativity, Innovation and Role of Higher Education in Economic Development: Financing of Tertiary Education. The World Bank, Second ECA Education Conference. – Dubrovnik. – Croatia, 2005